

Seks en leugens

Leila Slimani

Seks en leugens

Het seksleven in Marokko

Vertaald uit het Frans
door Gertrud Maes

Nieuw Amsterdam

Oorspronkelijke titel *Sexe et mensonges*

© 2016 Éditions des Arènes, Parijs

© 2018 Nederlandse vertaling Gertrud Maes / Nieuw Amsterdam

© 2018 Voorwoord Hassnae Bouazza

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Bart van den Tooren

De uitgever is er helaas niet in geslaagd de rechthebbenden van het omslagbeeld te achterhalen. Degenen die menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Foto auteur © Catherine Hélié @ Éditions Gallimard

NUR 130

ISBN 978 90 468 2346 0

www.nieuwamsterdam.nl

Het prediken van kuisheid is een openlijk aanzetten tot tegennatuurlijkheid. Alle verachting van seksualiteit, alle verontreiniging daarvan door er het begrip 'onrein' aan te hechten, is de eigenlijke zonde tegen de heilige geest van het leven.

Friedrich Nietzsche, *De antichrist*

Toen Allah de aarde schiep, zei vader, had hij een reden om mannen en vrouwen te scheiden [...] Wanneer elke groep de voorgeschreven grenzen van de andere groep respecteert, heerst er harmonie; wanneer ze die overschrijden is er verdriet en ellende. Maar de vrouwen droomden voortdurend van overschrijden. De wereld buiten de poort was hun obsessie. Ze fantaseerden de hele dag hoe ze in onbekende straten zouden paraderen [...]

Fatima Mernissi, *Het verboden dakterras*

*Ter herinnering aan Fatima Mernissi
Voor mijn tante Atika
Voor alle vrouwen die mij in vertrouwen hebben genomen.
Met dank aan hen.*

Inhoud

Voorwoord – door Hassnae Bouazza	11
Inleiding	15
SORAYA	
<i>‘Denk erom!’</i>	25
NOUR	
<i>‘Ik hoef de maan niet: ik wil gewoon leven zoals ik wil en met wie ik wil.’</i>	35
ZHOR	
<i>‘Bevrijd seks!’</i>	53
FATY BADI	
<i>‘Marokkanen zijn gefrustreerd en tegelijkertijd totaal geobsedeerd door seks.’</i>	61
<i>Een samenleving op de rand van een zenuwinzinking: de krankzinnige zomer van 2015</i>	65
JAMILA	
<i>‘Dat dient de mannenzaak.’</i>	77
MUSTAPHA	
<i>Politie­man in Rabat</i>	81

F.	
	<i>'Wie wil er nou een meisje zoals ik?'</i> 85
MALIKA	
	<i>'De liefde bedrijven: erfschande.'</i> 89
ASMA LAMRABET	
	<i>'Wat seks betreft zijn alle religies één pot nat.'</i> 97
	<i>Een identiteitsdebat: het westerse contramodel</i> 109
MAHA SANO	
	<i>'Een kut noem je...'</i> 115
ABDESSAMAD DIALMY	
	<i>'Zwijg, er wordt geneukt!'</i> 119
RIM	
	<i>'Koken, kinderen krijgen en goed voor je man zorgen.'</i> 125
SANAA EL AJI	
	<i>'Vrees God niet, vrees vooral de blik van anderen.'</i> 129
MOUNA	
	<i>'In Marokko kun je als homoseksueel niet echt gelukkig zijn.'</i> 135
FEDWA MISK	
	<i>'Actievoeren, dat is allereerst coherent zijn en een voorbeeldrol vervullen.'</i> 141
SAMIRA	
	<i>'Ik heb mezelf niet veel vrijheid gegund. Ik had graag de moed gehad om op ontdekking uit te gaan.'</i> 147
Conclusie	151
Bibliografie	157
Noten	159

Voorwoord

door Hassnae Bouazza

In 2013 was ik voor een flitsbezoek in Doha, Qatar, om een Syrische vrouwelijke geestelijke te ontmoeten voor de documentaireserie *Seks en de Zonde* die ik samen met Femke Halsema maakte. Aan het eind van mijn bezoek kwamen we te spreken over de islamitische jeugd in Europa. Ze vroeg me hoe de moslimjongeren het deden en hoe de meisjes standhielden. Ze wist van de verleidingen in het Westen, de vrijheid die er is en de seksuele escapades waaraan gelovige jongeren zich overgeven. Samen met andere geestelijken zocht ze naar een religieuze interpretatie van de bronnen die jongeren ruimte zou bieden binnen de islam waardoor meisjes niet meer buitengesloten zouden worden maar voor de gemeenschap behouden werden.

In plaats van de jonge vrouwen te veroordelen, zocht ze juist een manier binnen de religieuze kaders om ze meer vrijheid te geven. Een religieuze vrijbrief, zogezegd. Seks met een halalstempel. De realiteit was nu eenmaal dat er veel geëxperimenteerd werd, dus dan kon je maar beter een manier vinden om het geloof daarin in te bedden. Ik vond het pragmatisme van de vrome vrouw – gehooftdoekt en op tijd bidden – een verademing.

Een aantal jaren later was er een groot schandaal in Marokko, dat Leïla Slimani ook aanhaalt zoals u straks zult lezen;

de tweeënzestigjarige weduwe Fatima Nejjar en de drieënzestigjarige, getrouwde Moulay Omar Benhammad werden vrijend in hun auto betrappt door de politie. Mooi, zou je denken, dat ook mensen op leeftijd nog toegeven aan hun lusten, maar Nejjar en Benhammad waren uitgerekend twee mensen die vanuit hun positie vroomheid en kuisheid propageerden. Het lijkt een natuurwet: hoe strenger je iets veroordeelt, hoe groter de kans dat je je eraan bezondigt. Of je nu Jimmy Swaggart heet, Wes Goodman, de anti-homosenator die homo bleek, of Nejjar en Benhammad.

Het verhaal van Nejjar en Benhammad vind ik in het licht van de seksuele mores in Marokko, de overige landen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten, niet alleen exemplarisch, maar ook vermakelijk. Zoals duidelijk wordt in de interviews van Slimani blijkt dat er achter gesloten deuren van alles gebeurt, en gelukkig maar. Dat hun affaire publiek werd, was voor Nejjar en Benhammad pijnlijk, maar voor iedere naar vrijheid snakkende man en vrouw een geschenk. De beste manier om taboes te doorbreken en een gesprek op gang te brengen, is door ermee naar buiten te komen.

Ik geloof heel erg in de kracht van echte verhalen, in het effect van de confrontatie. Dat is ook de reden waarom ik zo'n grote fan ben van de Arabische media; dankzij de satellietschotels en de impact van de programma's die je daarop zag, heeft er een grote emancipatie plaatsgevonden. Taboeonderwerpen werden besproken, huiselijk geweld ter discussie gesteld, het vrouwelijke genot onder de loep genomen en aan vastgeroeste tradities gemorreld. Even zo invloedrijk waren de verhalen van gewone mensen die braken met de schaamte en opstonden voor hun dochters van wie misbruik was gemaakt, en kwetsbare vrouwen die de publieke opinie trotseerden en ondanks de mogelijke reacties hun verhaal deden. Openheid, daarmee

breek je de muren van schaamte en achterhaalde tradities af. Dat zie je ook aan de verhalen die Leïla Slimani deelt; zolang mensen bang blijven voor wat de ‘ander’ zegt, wat de samenleving ‘ervan zal denken’, zullen ze gevangen blijven in een emotioneel vacuüm.

Die openheid is om nog meer redenen belangrijk: mensen zien bevestigd wat ze allang wisten, namelijk dat ze niet de enigen zijn die ergens mee worstelen. Openheid helpt veranderingen door te drukken en de schaamte te verminderen, want gedeelde gêne is halve gêne, of misschien wel geen gêne. Want wat is er eigenlijk zo schaamtevol aan verlangens, lust, het vrouwelijk lichaam?

Juist nu, in een tijd van hernieuwde vrouwelijke assertiviteit en activisme, is die vraag urgent. Niet alleen in Marokko waar conservatieve krachten zich roeren, vrije geesten hun plek opeisen en vrouwen en seksuele minderheden laveren tussen verlangens en vertrouwen, veiligheid en waardigheid, maar ook in Nederland waar seksuele gelijkwaardigheid allerminst een vanzelfsprekendheid is en in het Amerika van nu waar conservatieve mannen de verworvenheden van de vrouwenstrijd proberen terug te draaien en weer controle proberen te krijgen over de vrouw en haar vagina.

Een opvallend recent voorbeeld in Nederland is de jonge studente Milou Deelen die op Internationale Vrouwendag de vraag stelde waarom ze een slet zou zijn als ze met mannen seks heeft. Het antwoord van de nationale digitale beerput GeenStijl was om haar vervolgens voor alle variaties van slet uit te maken.

Na haar debuut *In de tuin van het beest*, over een aan seks verslaafde vrouw, werd Slimani ernstig bedreigd. De publicatie van *Seks en Leugens* werd omwille van die bedreigingen uitgesteld. Des te moediger is dit boek en zijn de verhalen van de mensen die Slimani heeft gesproken. De vrouwen geven zich

op een intieme manier bloot en stellen zich kwetsbaar op. Dat is veel effectiever dan postercampagnes of overheidsfilmpjes, want het zijn juist de echte verhalen die raken en navolging krijgen. Slimani tekent de verhalen op en is betrokken, maar nergens bevoogdend of veroordelend. Die zachtheid pleit voor haar en is een verademing te midden van het vaak hysterische debat over moslimvrouwen. Alsof die vrouwen niet voor zichzelf kunnen spreken. Dat kunnen ze en dat doen ze.

Misschien boezemt niets conservatieve mannen en samenlevingen zo veel angst in als een vrije vrouw. Een vrouw die haar lichaam kent, die weet wat ze wil en wat niet. Tegelijkertijd dwingen weinig mensen zo veel respect af als een vrije vrouw, een vrouw die weet wat ze wil, doet wat ze wil en zich daarvoor niet schaamt of verontschuldigt. Zoals de Burgemeester van Aalst, Ilse Uyttersprot, die een aantal jaar geleden gefilmd werd terwijl ze seks had op een toren en simpelweg op de ophef reageerde met *'Et alors'*. Wat zou het geweldig zijn als vrouwen en andere seksuele minderheden erin slagen die gelatenheid en geestelijke en fysieke vrijheid te bereiken. Dat ze zich niet meer laten knechten door wat 'de ander', 'de burens', 'de mensen' zullen zeggen, maar gewoon hun eigen plan kunnen trekken en elke bemoeizuchtige snikkel op zijn plaats zetten. 'Ik heb seks gehad, ja. Et alors?'

Hassnae Bouazza (1973) is journalist, auteur en programmamaker. Ze schreef het boek *Arabieren kijken*, was regisseur en eindredacteur van de veelbesproken zesdelige documentaireserie *Seks en de Zonde*. Ze heeft haar eigen online glossy *Aicha Qandisha* en in 2015 ontving ze in Beiroet de Arouwad Award voor haar werk over de Arabische wereld.

Inleiding

Toen mijn debuutroman *Dans le jardin de l'ogre*¹ in de zomer van 2014 uitkwam, verbaasden sommige Franse journalisten zich erover dat een Marokkaanse een dergelijk boek kon schrijven. Daarmee bedoelden ze 'een gewaagd, seksueel boek', een ruig, rauw boek over een vrouw die aan seks is verslaafd. Alsof ik vanuit mijn culturele achtergrond kuiser en ingetogener had moeten zijn. Alsof ik me als waardige afstammeling van Sheherazade had moeten beperken tot het schrijven van een erotisch boek met een oosters tintje.

Toch zijn vrouwen uit de Maghreb volgens mij de aangewezen personen om te beginnen over onderwerpen die verbonden zijn met leed, frustratie en waanzin op seksueel gebied. Voor wie leeft of is opgegroeid in een samenleving waarin geen seksuele vrijheid bestaat, wordt seks een voortdurende obsessie. Seksualiteit is overigens een veelvoorkomend thema in de hedendaagse literatuur. We vinden het onder meer bij Mohamed Choukri, Tahar Ben Jelloun, Mohamed Leftah en Abdellah Taïa. Erotische, of zelfs diabolische literatuur wordt steeds opnieuw uitgevonden, met name door vrouwen zoals de Libanese Joumana Haddad, de mysterieuze Nedjma of de Syrische Salwa Al Neimi, van wie het boek *La Preuve par le miel* het goed deed in de boekhandels.

Mijn eerste boek is dus helemaal niet zo uitzonderlijk. En ik

mag denk ik stellen dat ik niet toevallig een vrouw als Adèle heb bedacht: een gefrustreerde vrouw die liegt en een dubbellevens leidt. Een vrouw die verteerd wordt door wroeging en door haar eigen hypocrisie. Een vrouw die allerlei verboden negeert, maar geen bevrediging vindt. Op een bepaalde manier is Adèle een ietwat extreme metafoor voor de seksualiteit van jonge Marokkaanse vrouwen.

Bij het verschijnen van mijn roman wilde ik per se een tournee door Marokko maken en mijn boek presenteren in een aantal steden in het land. Ik ben in boekhandels, faculteiten en bibliotheken geweest. Ik werd uitgenodigd door verenigingen en gespreksgroepen. Die veertiendaagse rondreis was een ware openbaring. Ik had niet het minste vermoeden van de grote behoefte aan debat bij de mensen die ik ging ontmoeten. Bij al mijn voordrachten heb ik kunnen constateren hoezeer het publiek, en met name de jeugd, warmliep voor een gesprek over seksualiteit. Na afloop kwamen er heel veel vrouwen naar me toe die met me wilden praten en me hun verhaal wilden vertellen. Een roman heeft iets magisch waardoor er intiem contact ontstaat tussen schrijver en lezer en barrières van preutsheid en wantrouwen verdwijnen. Met die vrouwen heb ik geweldige uren doorgebracht. Hun verhaal wilde ik optekenen, als de schrijvende getuigenis van een tijdperk en van leed.

Het is niet mijn bedoeling om hiermee een sociologische studie of een essay over de seksualiteit in Marokko te schrijven. Dat o zo moeilijke werk wordt gedaan door vooraanstaande sociologen en uitstekende journalisten. Ik wilde die pure gesprekken overbrengen. Levendige, intense gesprekken, verhalen die me schokten, ontroerden, die me kwaad maakten en soms hevig verontwaardigden. Ik voelde de behoefte verslag te doen van die grepen uit vaak pijnlijke levens, in een samenleving

waarin mannen en vrouwen liever wegstijgen. Door over hun leven te vertellen en te aanvaarden dat ze taboes doorbraken, hebben deze vrouwen me in elk geval één ding duidelijk gemaakt: hun leven doet ertoe. Ze tellen mee en zo hoort het ook. Met hun ontboezemingen wilden ze ten minste voor een paar uur weg uit hun isolement en wilden ze andere vrouwen het besef geven niet alleen te staan. In dat opzicht is dit een politieke, geëngageerde en emancipatorische tekst. Ten tijde van die ontmoetingen dacht ik vaak aan een zin uit *Het verboden dakterras* van Fatima Mernissi, een Marokkaanse sociologe, over het personage van Sheherazade – een schitterend personage, maar soms nogal een last voor moslimvrouwen: *‘Ze hielp de sultan inzien dat zijn obsessionele vrouwenhaat een gevangenis was. Ze genas zijn verwarde ziel door hem te vertellen over anderen’s ongeluk.’* Hoewel Mernissi Sheherazade een buitengewoon personage vindt, is dat niet omdat die de vleesgeworden zinnelijke oosterse verleidster zou zijn, nee, integendeel, juist omdat zij haar rechten op het verhaal terugneemt, omdat ze niet meer louter het object maar het subject van de vertelling is. Vrouwen moeten een manier vinden om druk uit te oefenen op een cultuur die gegijzeld wordt door religieuze leiders en het patriarchaat. Door van zich te laten horen, door over zichzelf te vertellen, gebruiken ze een van de krachtigste wapens tegen de haat en de wijdverbreide hypocrisie: het woord.

De moed van de vrouwen die in dit boek hun verhaal doen moet niet worden onderschat, en ook niet hoe moeilijk het is om in een land als Marokko anders te zijn en je te gedragen op een manier die als afwijkend wordt beschouwd. De Marokkaanse samenleving is volkomen gebaseerd op het idee van afhankelijkheid van de groep. Het individu beschouwt de groep als een fataliteit waar hij of zij niet onderuit kan en tegelijker-

tijd als een geluk, omdat er altijd gerekend kan worden op een bepaalde vorm van groepssolidariteit. De verstandhouding tot de groep is dus uitermate ambivalent. Een andere pijler van de Marokkaanse samenleving is het concept van *h'chouma*, dat vertaald zou kunnen worden met schande of schaamte, en dat iedereen met de paplepel krijgt ingegoten. Een welopgevoed mens, een gehoorzaam kind of een goede burger behoort zich te schamen en zich zedig en ingetogen te gedragen. '*Orde en harmonie bestaan alleen wanneer elke groep de hoedoe (de heilige grenzen) respecteert. Elke schending brengt noodgedwongen anarchie en ongeluk met zich mee,*' schreef Fatima Mernissi in *Het verboden dakterras*. De prijs van schending is heel hoog en degene die zich schuldig heeft gemaakt aan het overtreden van de 'heilige grenzen' wordt dienovereenkomstig gestraft en onherroepelijk verstoten. De vrouwen met wie ik sprak ervaren wat het merendeel van de Marokkanen ervaart: een zware, innerlijke tweestrijd tussen de wil zich te bevrijden van de groepsdwang en de angst dat die vrijheid leidt tot de ineenstorting van alle traditionele structuren waarop hun wereld is gebouwd. Allemaal, dat zult u zien, geven ze soms blijk van dubbelhartigheid, ze spreken zichzelf tegen; ze emanciperen, maar vervolgens onderwerpen ze zich. Ze proberen te overleven.

Toen ik naar deze vrouwen luisterde, ontstond bij mij de behoefte een boekje open te doen over de realiteit in dit land, die veel complexer, veel pijnlijker is dan men ons voorspiegelt. Want als we uitgaan van de wet zoals die is en van de moraal zoals die wordt overgeleverd, zouden we moeten geloven dat alle vrijgezelle Marokkanen maagd zijn. Dat geen van de jonge mensen, en dus geen van de jonge vrouwen, die de helft van de bevolking uitmaken, ooit een seksuele relatie heeft gehad. Alle samenwonende stellen, alle homoseksuelen, alle prostitu-

ees van beiderlei kunne, al die mensen zouden dus niet bestaan. Als we luisteren naar de meest conservatieve geesten, die erop uit zijn een Marokkaanse identiteit te verdedigen die meer weg heeft van een mythe dan van de werkelijkheid, is Marokko een braaf, deugdzaam land dat zich moet verdedigen tegen de westerse decadentie en het vrije denken van de eigen elite. In Marokko is het verbod op hoererij, of *zina*, niet alleen een moreel verbod. Artikel 490 van het Wetboek van Strafrecht voorziet in *'een gevangenisstraf van een maand tot een jaar voor alle personen van verschillend geslacht die, niet verenigd door het verbond van het huwelijk, een seksuele relatie met elkaar hebben'*. En in artikel 489 lezen we dat *'elke neiging of elk tegennatuurlijk gedrag tussen twee personen van hetzelfde geslacht wordt bestraft met een gevangenisstraf van zes maanden tot drie jaar'*. In een land waarin abortus illegaal is, behalve in geval van verkrachting, ernstige misvorming of incest, en waar *'iedere getrouwde persoon die schuldig is bevonden aan overspel'* een à twee jaar gevangenisstraf riskeert (artikel 491, Wetboek van Strafrecht) spelen zich dagelijks dramatische taferelen af. Die hoor je niet en die zie je niet, maar toch worden de inwoners verteerd door persoonlijke tragedies en zijn er die het gevoel hebben dat ze in een hypocriete maatschappij leven die hen veroordeelt en verstoot.

Natuurlijk weet iedereen dat in de praktijk de wetten die ons regeren elke dag, op elk uur en in elk milieu met voeten worden getreden. Iedereen weet het, maar niemand wil het weten of ermee geconfronteerd worden. De wet die buitenechtelijke seksuele relaties bestraft wordt niet gerespecteerd, maar de autoriteiten weigeren pertinent dat openlijk toe te geven. Ze weten dat er dagelijks honderden illegale abortussen worden uitgevoerd, maar de wet die zwangerschapsonderbreking strafbaar stelt is maar een fractie verbeterd. Ze moeten ervan op de

hoogte zijn dat homoseksuelen in angst en vernedering leven, maar doen alsof ze dat niet weten. Alle autoriteiten – overheden, ouders, leraren – zeggen hetzelfde: ‘Doe wat je wilt, maar doe het in het geheim.’

In een samenleving zoals de onze gaat eer boven alles. We veroordelen niet zozeer het seksuele leven van mensen, maar de ruchtbaarheid die ze eraan geven of durven te geven. Maar met deze zwijgplicht is de sociale vrede niet langer gewaarborgd en kan niet iedereen zich ontplooien. Onze samenleving wordt vergiftigd door hypocrisie en door een geïnstitutionaliseerde leugencultuur. Dat leidt tot geweld, verwarring, willekeur en intolerantie. Zowel liberalen in hart en nieren als conservatieven zijn voor een status quo. Ze lijken elkaar te vinden in het misleidende idee dat de Marokkaanse samenleving nog niet toe is aan ontwikkeling op dit gebied.

Maar wanneer vrouwen in minirok worden veroordeeld voor openbare schennis van de eerbaarheid of homoseksuelen in het openbaar worden gelyncht, wordt het, dunkt me, hoog tijd dat we nadenken over een maatschappelijk model dat ons verenigt en dat dit soort uitwassen voorkomt. Daar zal Marokko, maar ook de andere islamitische landen in de regio, niet omheen kunnen. In een tijd waarin het moslimterrorisme steeds gewelddadiger wordt en waarin de Marokkaanse samenleving, net als andere islamitische samenlevingen, diep is verdeeld over vraagstukken met betrekking tot de zeden en gewoontes, heb ik het gevoel dat wij die vraagstukken niet zomaar terzijde kunnen schuiven. We kunnen het ons niet meer veroorloven de realiteit te ontkennen onder het voorwendsel dat die niet in overeenstemming is met het geloof, de wet of eenvoudigweg met het beeld dat we van onszelf willen geven. We moeten niet langer toegeven aan de verleiding ons in bochten te wringen of aan de gemakzucht om onze cultuur en onze identiteit te definiëren als